

“उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धमा तहगत सरकारसँग समन्वयमा विवरण

संकलन प्रशोधन र प्रकाशन” कार्यक्रम अन्तर्गत हेटौँडामा गरिएको अन्तर्क्रिया कार्यक्रमको प्रतिवेदन प्रतिवेदनकर्ता:

आनन्दराज पोखरेल, उपसचिव
गायत्री शर्मा, कम्प्युटर इन्जिनियर
सुवास सुवेदी, नायव सुब्बा

परिच्छेद १

१. पृष्ठभूमि (Background)

१.१ विषय प्रवेश:

निर्णय प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित गराउन नेपाल सरकारले नेपालको तथ्यांकीय विकासलाई प्राथमिकता दिएको छ । समग्र तथ्यांकीय क्रियाकलापहरूलाई कानुनी मान्यता दिने उद्देश्य ले वि.स.२०१५ मा पहिलो पटक तथ्याङ्क ऐन जारी गरियो र २०१५ पौष १७ गते केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको स्थापना भई हाल राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले केन्द्रीय निकायको रूपमा नेपालको आधिकारिक तथ्यांकीय क्रियाकलापहरू जस्तै-जन गणना, कृषि गणना, उद्योग गणना/सर्वेक्षण, औद्योगिक गणना, कुल गार्हस्थ उत्पादन लगायतका राष्ट्रिय लेखा तयारी तथा सम्बन्धित सूचक अनुमान, विभिन्न आधार सर्वेक्षणहरू जीवन स्तर सर्वेक्षण, श्रम शक्ति सर्वेक्षण, नेपाल बहुसूचक सर्वेक्षण आदि निरन्तर अबिच्छिन्नरूपमा संचालन गरिरहेको छ भने विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायहरूले आफ्नो कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धित प्रशासनिक अभिलेख राख्ने तथा प्रतिवेदन गर्ने कार्य गर्दै आएका छन् ।

संघ, प्रदेश र स्थानीयतहका उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, विभाग, निर्देशनालय, कार्यालय, महाशाखा/शाखाहरूले पनि स्थापना देखिनै औद्योगिक नीति २०६७, वाणिज्य नीति २०८१, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७६, प्राइभेट फर्म रजिस्ट्रेशन ऐन २०१४, नियमावली २०३४ तथा साझेदारी ऐन २०२०, विशेष आर्थिक क्षेत्र ऐन २०७३, सुशासन ऐन २०६४ तथा नियमावली २०६५, प्रादेशिक व्यापार तथा व्यवसाय (दर्ता,संचालन) ऐनहरू, निजी तथा साझेदारी फर्म दर्ता ऐनहरू, प्रादेशिक औद्योगिक व्यवसाय ऐनहरू, प्रदेश सुशासन ऐन तथा नियमावलीहरू, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, संघ, प्रदेश तथा स्थानीय (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन २०७६ तथा नियमावली २०७७ आदि अनुरूप तथ्याङ्क अभिलेखन तथा प्रतिवेदन गर्ने कार्य हुँदै आएको छ ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको सुधारका लागि तथ्याङ्क प्रणाली विकासका लागि राष्ट्रिय रणनीति २०८१/८२-८५/८६ पाँच वर्षीय रणनीतिक योजना अनुरूप भई रहेको केन्द्रीकृत तथ्यांक प्रणालीलाई विकेन्द्रीकृत गर्दै थप सशक्त, विश्वशनीय, पारदर्शी र समन्वययुक्त बनाउने र "तथ्यमा आधारित नीति निर्माणका लागि तथ्याङ्क" भनाईलाई प्राथमिकता दिदै राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको समीक्षा र राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय सहित आधिकारिक तथ्याङ्क उत्पादनका लागि जिम्मेवार मन्त्रालय तथा सरकारी निकायहरूको समेत समीक्षा गर्दै देशमा तथ्याङ्क विकास र स्वामित्वका लागि प्रभावकारी, समन्वयात्मक र उच्चतम स्तरमा क्रियाशील प्रत्येक मन्त्रालयगत व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) सहित एकिकृत राष्ट्रिय तथ्यांक प्रणालीको परिकल्पना गरेको छ ।

तथ्यांक ऐन २०७९ तथा तथ्याङ्क नियमावली २०८० ले समेत राष्ट्रिय तथ्यांक आधार (National data base)को लागि मन्त्रालय अन्तर्गतका विभिन्न सूचना प्रणालीको अन्तर आवद्धता सहित मन्त्रालयहरूको तथ्याङ्क राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयसंग आवद्धता गर्दै रुटिन डाटा समेतको नियमित

व्यवस्थापन गर्दै नीति निर्माता, योजनाकार लगायत सरोकारवाला तथ्याङ्क प्रयोगकर्ताहरूको माग/ आवश्यकतानुसार आधुनिक सूचना प्रविधि मैत्री वातावरणमा नियमित तथ्याङ्कको उपलब्धता र सुरक्षाको सुनिश्चितता गर्नु पर्ने छ ।

राष्ट्रिय तथ्यांक प्रणाली अनुरूप एकिकृत तथ्यांक व्यवस्थापन गर्न तीनवटै सरकार मातहत संचालित उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्तिसंग सम्बन्धित तथ्यांकीय कार्य संचालनका लागि निश्चित तथा पूर्वानुमानयोग्य अवस्था, तथ्यांकीय जनशक्तिको अवस्था, तथ्यांक ऐन/नियमावलीको कार्यान्वयन अवस्था, तथ्यांकीय पूर्वाधार, अन्तर समन्वय, प्रशासनिक अभिलेखहरूको स्तरीयता तथा उपयोग, तथ्यांकीय क्रियाकलापहरूमा सूचना तथा संचार प्रविधिको उपयोग, तथ्यांकीय पर्याप्तता, स्थानीय तह सम्मको खण्डीकृत तथ्याङ्कको उपलब्धता, तथ्याङ्कहरूमा असामञ्जस्यता, उत्पादित तथ्याङ्कको दोहोरोपना वा छुट, उपलब्ध तथ्याङ्कको प्रयोग, तथ्यमा आधारित निर्णय प्रक्रिया, सफ्टवेयर विकास तथा उपयोग, सूचना प्रविधिको उपलब्धता, तथ्याङ्क सुरक्षण तथा उचित भण्डारण, बजेट तथा कार्यक्रमको उपलब्धता (संघ, प्रदेश, स्थानीयतह तथा विकास साझेदारबाट), विकास साझेदार(विश्वस्तरीय संस्था तथा राष्ट्रिय संस्था) हरूको सहयोग तथा सूचना प्रयोगकर्ता तथा नागरिकहरूमा तथ्यांकीय सचेतनाको बर्तमान अवस्थाको आंकलन/अध्ययन गर्न आवश्यक भएको छ ।

राष्ट्रिय तथ्यांक प्रणाली भित्र विद्यमान उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रसंग सम्बन्धित कमजोरीहरूको समाधानार्थ सारभूत परिवर्तनको आवश्यकतालाई बोध गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय, आवधिक योजना, दिगो विकास लक्ष्य, बार्षिक योजना तथा कार्यक्रमको प्रगति मापनगर्न सहयोग पुर्याउने गरी तथ्याङ्कको निरन्तर बढ्दो मागलाई सम्बोधन हुनु पर्ने हुन्छ ।

१.२ अध्ययनको औचित्यता :

यसका लागि सरकारका तथ्यांकीय कार्यलाई निर्देशित गर्ने कानुनी संरचनाहरूको पुनरावलोकन, संगठन संरचना र समन्वय संयन्त्रको विकास, तथ्याङ्कबारे नागरिक स्तरमा सचेतना, जनशक्तिको उत्प्रेरणामा अभिवृद्धि, तथ्याङ्क सम्प्रेषणमा नीतिगत परिमार्जन, गुणस्तर सुनिश्चितता, सम्बन्धित सबै तहहरूमा वित्तीय स्रोत परिचालन, पैरवी तथा अन्तर समन्वयात्मक कार्य प्रणालीमा थप सुधार गर्दै नेपालको उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको विकासको बस्तुगत आधार तयार गर्ने तथ्याङ्क विकास हुन जरुरी छ ।

उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको समग्र विकासको लागि नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि विश्वासिलो भरपर्दो तथा गुणस्तरीय तथ्याङ्क आवश्यक पर्दछ। उल्लेखित क्षेत्रहरूको आवश्यक पर्ने तथ्याङ्कहरू उत्पादन संकलन, प्रसोधन ,विश्लेषण, प्रकाशन तथा भण्डारण जस्ता तथ्याङ्कीय व्यवस्थापन सम्बन्धी काम गर्ने मुख्य आधिकारिक निकाय उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय हो। नेपालको संविधानको अनुसूची ५ ,६ र ८ ले संघ, प्रदेश र स्थानीयतहको एकल तथा अनुसूची ९ ले साझेदारी तथ्याङ्कीय कार्यक्षेत्र स्पष्ट पारेको छ। उद्योग, व्यापार तथा आपूर्ति क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कीय प्रणालीलाई व्यवस्थित, गुणस्तरीय तथा प्रभावकारी बनाउन तिनै तहका सरकारहरूको संलग्नता, समन्वय, सहकार्य, नियमित सूचना आदान प्रदान तथा आपसी सहयोग हुन जरुरी देखिन्छ।

१.३ कायदिश:

उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको तथ्यांक व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई व्यवस्थित तथा प्रभावकारी गराउने भनी अनुसन्धान तथा तथ्यांक शाखामा चालु आ.व. २०८१।८२ मा “उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धमा तहगत सरकारसँग समन्वयमा विवरण संकलन प्रशोधन र प्रकाशन” कार्यक्रम रहेको थियो । उद्योग सम्बन्धी नियमित तथ्यांकहरू (Routine Data) तथा प्रदेश र स्थानिय तहले औद्योगिक तथ्यांक व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रयोग गरिएका फारामहरू, प्रतिवेदनहरू, सफ्टवेयरहरू, अनुगमन मूल्यांकन पद्धती लगायतको अध्ययन गर्ने उद्देश्यले गत वर्षबाट सुरु भएको यो कार्यक्रम २ वटा प्रदेशहरू (कोशी र मधेश)का उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्र हेर्ने प्रादेशिक मन्त्रालय अवस्थित २ वटा जिल्लाहरू (मोरङ्ग र धनुषा) मा संचालन भएको र चालु आवमा सोहि कार्यका लागि थप चार वटा आर्थिक/प्रादेशिक केन्द्रहरू हेटौडा, पोखरा, भैरहवा र धनगढीका विभिन्न निकायहरूसंग लक्षित समूह छलफल (Focus Group Discussion) विधी अनुसार छलफल/अन्तरक्रिया गरी एकिकृत औद्योगिक तथ्यांक व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी संरचनागत व्यवस्था, स्तरीय मापदण्ड (अभिलेखन तथा प्रतिवेदन फारामहरू, अवधारणा तथा परिभाषा, सूचक निर्धारण तथा प्रक्षेपण) तथा गुणस्तर, सफ्टवेयर प्रयोग, तथ्यांकीय इकाई बीच संजालीकरण तथा आदानप्रदान, आपसी सामन्जस्ययुक्त तथ्यांक उत्पादन तथा आपूर्ति, समय सारिणी, कार्यक्रम/बजेट, मानव संसाधन विकास/ज्ञान हस्तान्तरण, तथ्याङ्कको प्रयोग (समिक्षा, अनुगमन/मूल्यांकन, योजना तर्जुमा, बार्षिक प्रतिवेदन लेखन, अध्ययन अनुसन्धान आदि) तथा विभिन्न निकायहरूबीचको प्रभावकारी समन्वय पद्धतिको विकास र सहकार्य सम्बन्धी बर्तमान अवस्था लगायतका तथ्याङ्क क्षेत्रहरूको तथ्याङ्क संकलन गर्ने र विश्लेषित तथ्याङ्कको आधारमा नतिजा तथा समस्याहरू समाधान गर्न अवलम्बन गर्नुपर्ने सम्भाव्य उपाय/सुझावहरू सहितको प्रतिवेदन तयार गरी अनुसन्धान तथा तथ्यांक शाखाबाट मार्फत श्री उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयमा पेश गर्ने कार्यको कायदिश रहेको थियो ।

१.४ उद्देश्य :

संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूको उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्तिसंग सम्बन्धित तथ्याङ्कीय व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी विविध पक्षहरू जस्तै संस्थागत संरचना, तथ्यांकीय मानव संसाधन को उपलब्धता, वित्तीय स्रोत(बजेट) तथा कार्यक्रमको उपलब्धता, तथ्याङ्क भण्डारण, गोपनियता/सुरक्षा, संजालीकरण तथा आदानप्रदान, स्तरीय मापदण्ड तथा कानुनी क्रियाशीलता, मानव संसाधन विकास/ज्ञान हस्तान्तरण, नवीनतम प्रविधि,सफ्टवेयर तथा व्यवस्थापन प्रणालीको प्रयोग, उत्पादित तथ्याङ्क को सामन्जस्यता तथा प्रयोग, समन्वयकारी संरचना वा पद्धति, मुख्य समस्या तथा समाधानको लागि प्राप्त सुझाव/सम्भाव्य उपायहरू आदि सम्बन्धी बर्तमान अवस्था को तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण तथा विवेचना गर्ने र विश्लेषित तथ्याङ्क तथा विवेचनाको आधारमा नेपालको संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूको उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्तिसंग सम्बन्धित तथ्याङ्कीय व्यवस्थापन प्रणालीको वर्तमान अवस्था तथा सुदृढिकरणका लागि सुझाव सहित प्रतिवेदन तयार गरी मन्त्रालय समक्ष पेश गर्ने ।

२. विधी र प्रकृया

२.१ अध्ययन विधी तथा प्रक्रिया : यस अध्ययन कार्य संचालन गर्न अन्तर्वार्ता प्रश्नावलीको विकास, जिल्ला स्थित कार्यालय र स्थानीय तहको छनौट र आमन्त्रण, प्रदेशका उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति सम्बन्धित मन्त्रालय तथा मातहतका निकायहरूलाई आमन्त्रण, संघ प्रदेश र स्थानिय तहका निकायहरूसँग लक्षित समूह छलफल (Focus Group Discussion) विधी प्रयोग गरी तथ्याङ्क संकलन, तथ्याङ्क प्रशोधन, विश्लेषण तथा विवेचना र प्रतिवेदन लेखन जस्ता तथ्यांकीय विधी र प्रक्रिया प्रयोग गरिएको थियो ।

१.२.१ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय तथा मातहतका निकायहरूसँग छलफल तथा अन्तरक्रिया : यस अध्ययन संचालन गर्न अनुसन्धान तथा तथ्यांक शाखाको आ.व. २०८१/८२ मा स्वीकृत कार्यक्रम “उद्योग, बाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धमा तहगत सरकारसँग समन्वयमा विवरण संकलन प्रशोधन र प्रकाशन” को बजेट सीमा भित्र रही तथ्याङ्क संकलनको क्षेत्र (Scope), छनौट प्रक्रिया, प्रश्नावली बिकास, तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण तथा विवेचना र प्रतिवेदन ढाँचा लगायत विविध विषयहरूमा विचार गरी तयारी गरिएको थियो ।

१.२.२ छनौट विधी : उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयको विद्यमान संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहको संस्थागत संरचना तथा स्थानीय तहको बर्गीकरण अनुसार उप-महानगरपालिका, नगर पालिका र गाउँपालिका, तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, श्रम तथा रोजगार कार्यालयको प्रतिनिधित्व रहने गरी विद्यमान संरचनागत संस्थाहरू तथा स्थानीयतहहरूको सूची (Sampling Frame) को आधारमा उपलब्ध सिमित बजेटलाई समेत आधार लिई Purposive Non-probability sampling Technique प्रयोग गरी प्रदेश राजधानी रहेको बागमती प्रदेशको हेटौँडा उपमहानगरपालिका, मकवानपुरका अन्य गाउँपालिकाका साथै चितवन र सिन्धुलीका नगरपालिका, उद्योग तथा वाणिज्य कार्यालयहरू तालिका १ मा उल्लेख भए अनुसार छनौट गरिएको थियो । सो कार्यक्रममा अन्य संस्थागत संरचनाहरू प्रदेशको उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रसँग सम्बन्धित मन्त्रालय, संघको तथ्यांक समन्वय कार्यालय, श्रम रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा कार्यालय समेतलाई समावेश गरी कार्यक्रम गरिएको थियो । छनौट भएका प्रत्येक स्थानीय तहको अद्यावधिक संरचनाको उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्तिसँग सम्बन्धित महाशाखा/शाखा/इकाईहरूको प्रतिनिधित्व रहेको थियो ।

तालिका १: छनौट भएका स्थानीय तह तथा संरचनागत संस्थाहरू

क्र.स.	छनौट भएका प्रदेश, स्थानीय तह तथा संरचनागत संस्थाहरू
१	उद्योग, वाणिज्य, भूमी तथा प्रशासन मन्त्रालय, बागमती प्रदेश
२	उद्योग तथा वाणिज्य कार्यालय, मकवानपुर, बागमती प्रदेश
३	उद्योग तथा वाणिज्य कार्यालय, सिन्धुली, बागमती प्रदेश
४	उद्योग तथा वाणिज्य कार्यालय, चितवन, बागमती प्रदेश
५	तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, हेटौँडा, मकवानपुर
६	श्रम तथा रोजगार कार्यालय, हेटौँडा, मकवानपुर

७	हेटौंडा उ.म.न.पा., मकवानपुर
८	कमलामाई न.पा., सिन्धुली
९	राप्ती न.पा., चितवन
१०	बकैया गा.पा., मकवानपुर
११	बागमती गा.पा., मकवानपुर
१२	मनहरी गा.पा., मकवानपुर
१३	राक्सिराङ्ग गा.पा., मकवानपुर
१४	भीमफेदी गा.पा., मकवानपुर

१.२.३ अन्तर्वार्ता प्रश्नावली : औद्योगिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धी संरचनागत व्यवस्था, स्तरीय मापदण्ड (अभिलेखन तथा प्रतिवेदन फारामहरू, अवधारणा तथा परिभाषा, सूचक निर्धारण तथा प्रक्षेपण), सफ्टवेयर प्रयोग, तथ्यांकीय इकाई बीच संजालिकरण तथा आदानप्रदान, आपसी सामन्जस्ययुक्त तथ्याङ्क उत्पादन तथा आपूर्ति, समय सारिणी, कार्यक्रम/बजेट, मानव संसाधन विकास/ज्ञान हस्तान्तरण, तथ्याङ्कको प्रयोग (समीक्षा, अनुगमन/मूल्यांकन, योजना तर्जुमा, वार्षिक प्रतिवेदन लेखन, अध्ययन अनुसन्धान आदि) तथा विभिन्न निकायहरूबीचको प्रभावकारी समन्वय पद्धतिको विकास र सहकार्य, तथ्यांकीय व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित मुख्य-मुख्य समस्या तथा समाधानका सम्भाव्य उपाय/सुझावहरू आदि विषय वस्तु समावेश गरिएको अनुसूची १ अनुसारको Semi-structured अन्तर्वार्ता प्रश्नावली प्रयोग गरिएको थियो ।

१.२.४ तथ्याङ्क संकलन विधी : ३-४ जना फरक फरक क्षेत्रको अनुभव प्राप्त र हाल कार्यरत कर्मचारी सम्मिलित लक्षित समूह छलफल (Focus Group Discussion) विधी प्रयोग गरी अनुसूची १ अनुसारको अन्तर्वार्ता प्रश्नावलीमा आधारित छलफल तथा अन्तरक्रिया गरी तथ्याङ्क संकलन गरिएको थियो । लक्षित समूह छलफल (Focus Group Discussion)मा प्रतिनिधिको रूपमा प्रदेश मन्त्रालय, प्रदेशका निकायहरू, अन्य सम्बन्धित संस्था र स्थानिय तहका तथ्याङ्क अभिलेखन तथा प्रतिवेदनमा संलग्न कर्मचारी, सूचना प्रविधिमा कार्यरत कर्मचारी, उद्योग तथा वाणिज्य प्रशासन हेर्ने कर्मचारी, लेखा तथा राजश्व हेर्ने कर्मचारी, योजना, बजेट तथा कार्यक्रम हेर्ने कर्मचारी र कम्प्युटर अधिकृत/अपरेटर लगायतका प्रतिनिधी सहभागी हुने व्यवस्था गरिएको थियो ।

२.२ सन्दर्भ समय अवधि : आ.व. २०८१/८२, पुस २२ ।

२.३ अध्ययन सीमा : वित्तीय स्रोत तथा दक्ष जनशक्तिको सिमितताको कारणले प्रदेशका सबै निकाय र बागमती प्रदेशका सबै स्थानिय तहको प्रतिनिधित्व गराउन नसकिएको ।

परिच्छेद ३

३. नतिजा, विश्लेषण तथा विवेचना

३.१ नतिजा, विश्लेषण तथा विवेचना: लक्षित समूह छलफल (Focus Group Discussion)मा प्रयोग गरिएको अन्तर्वार्ता प्रश्नावलीको फरक-फरक शिर्षकगत मुख्य नतिजा, विश्लेषण तथा विवेचना देहाय अनुसार रहेको छ ।

३.१.१ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्र तथा तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धी संरचनागत व्यवस्था/अभ्यास: उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्र तथा तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य प्रभावकारीरूपमा सन्चालन गर्न तोकिएका महाशाखा/शाखा वा इकाई (Dedicated Sections) तथा तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धी तोकिएका कर्मचारीको व्यवस्था क्रमशः तालिका नं.२ र तालिका नं.३ मा उल्लेख भए अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं.२: महाशाखा, शाखा तथा इकाई सम्बन्धी संरचनागत व्यवस्था

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	महाशाखा, शाखा तथा इकाई को व्यवस्था		तथ्याङ्क व्यवस्थापन महाशाखा, शाखा तथा इकाई को व्यवस्था	
		सम्बन्धित (प्रतिशत)	अन्य (प्रतिशत)	सम्बन्धित (प्रतिशत)	अन्य (प्रतिशत)
स्थानीय	८	६२.५	३७.५	१२.५	१२.५
प्रादेशिक	६	३३.३३	०	१६.६	१६.६

नोट: स्थानीय(म.न.पा., उ.म.न.पा.,न.पा., गा.पा.), प्रादेशिक(मन्त्रालय, जिल्ला कार्यालय) ।

तालिका नं.३: तथ्याङ्क व्यवस्थापन कार्यमा संलग्न क्षेत्रगत कर्मचारी विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	प्राविधिक (प्रतिशत)	अप्राविधिक (प्रतिशत)
स्थानीय	८	५०	५०
प्रादेशिक	६	३३.३३	६६.६६

नोट: प्राविधिक(तथ्याङ्क, कम्प्युटर, सूचना प्रविधि, अन्य प्राविधिक, अप्राविधिक (प्राविधिक बाहेक) ।

३.१.२ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रसंग सम्बन्धित स्तरीय अभिलेखन तथा प्रतिवेदन फाराम सम्बन्धी व्यवस्था/अभ्यास: उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको एकिकृत तथ्याङ्क व्यवस्थापन गर्न डाटा सेट, भेरिबल तथा युनिक कोड/नम्बर सहितको अभिलेखन तथा प्रतिवेदन फारामको प्रयोग, प्रतिवेदन ढाँचाको एकरूपता, नियमित प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था तथा नियमित प्रतिवेदन गर्ने तथ्यांकीय सम्पर्क व्यक्ति (Focal Person) को व्यवस्था तालिका नं. ४, ५, ६, ७ र ८ मा उल्लेख भए अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं.४: तथ्याङ्क व्यवस्थापनमा प्रयोग गरिएका अभिलेखन फारामको विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	अभिलेखन फाराम	
		स्तरीय भएको (प्रतिशत)	स्तरीय नभएको (प्रतिशत)

				अभिलेखन फाराम विकासको मुख्य आधार
स्थानीय	८	१२.५	८७.५	स्थानीय तहको नीति तथा कार्यक्रम, अध्यावधिक संघीय तथा प्रादेशिक ऐनहरू
प्रादेशिक	६	१००	०	प्रादेशिक नीति तथा कार्यक्रम, अध्यावधिक संघीय तथा प्रादेशिक ऐनहरू

तालिका नं.५: तथ्याङ्क व्यवस्थापनमा प्रयोग गरिएका प्रतिवेदन फारामको विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	प्रतिवेदन फाराम		प्रतिवेदन फाराम विकासको मुख्य आधार
		स्तरीय भएको (प्रतिशत)	स्तरीय नभएको (प्रतिशत)	
स्थानीय	८	०	१००	स्थानीय तहको नीति तथा कार्यक्रम, अध्यावधिक संघीय तथा प्रादेशिक ऐनहरू
प्रदेश	६	३३.३३	६६.६६	प्रादेशिक नीति तथा कार्यक्रम, अध्यावधिक संघीय तथा प्रादेशिक ऐनहरू

तालिका नं.६: अभिलेखन तथा प्रतिवेदन फारामहरूको एकरूपता सम्बन्धी विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	अभिलेखन फाराम			प्रतिवेदन फाराम		
		एकरूपता भएको तह			एकरूपता भएको तह		
		स्थानीय	प्रादेशिक	संघीय	स्थानीय	प्रादेशिक	संघीय
स्थानीय	८	√			√		
प्रादेशिक	६		√			√	

तालिका नं.७: तथ्याङ्कको प्रतिवेदन गर्ने अभ्यास सम्बन्धी विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	नियमित प्रतिवेदन			माग भएको अवस्थामा प्रतिवेदन		
		प्रतिवेदन गरिने तह			प्रतिवेदन गरिने तह		
		स्थानीय	प्रदेश	संघ	स्थानीय	प्रदेश	संघ
स्थानीय	८	√			√	√	√
प्रादेशिक	६		√			√	√

तालिका नं.८: तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धी मुख्य तथा बैकल्पिक सम्पर्क व्यक्तिको विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	मुख्य सम्पर्क व्यक्ति		सम्पर्क व्यक्ति सम्बन्धी बैकल्पिक व्यवस्था	
		तोक्ने गरेको (प्रतिशत)	तोक्ने नगरेको (प्रतिशत)	तोक्ने गरेको (प्रतिशत)	तोक्ने नगरेको (प्रतिशत)

स्थानीय	८	२५	७५	१२.५	८७.५
प्रादेशिक	६	३३.३३	६६.६६	१२.५	८७.५

३.१.३ अभिलेखन तथा प्रतिवेदन निर्देशिका/म्यानुयलको विकास तथा प्रयोग/अभ्यास: उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको एकिकृत तथ्याङ्क व्यवस्थापन गर्न प्रयोग हुने गरेका अभिलेखन तथा प्रतिवेदन निर्देशिका/म्यानुयलको विकास तथा प्रयोग सम्बन्धि अभ्यास तालिका नं.९ मा उल्लेख भए अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं.९: अभिलेखन तथा प्रतिवेदन निर्देशिका/म्यानुयलको विकास तथा प्रयोग सम्बन्धि विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	निर्देशिकाको विकास		निर्देशिकाको प्रयोग	
		भएको(प्रतिशत)	नभएको(प्रतिशत)	भएको(प्रतिशत)	नभएको(प्रतिशत)
स्थानीय	८	०	१००	०	१००
प्रादेशिक	६	०	१००	०	१००

३.१.४ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन सम्बन्धि एकिकृत सूचना प्रणाली (MIS)सम्बन्धी व्यवस्था/अभ्यास: उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको विस्तृत तथा एकिकृत तथ्याङ्क व्यवस्थापन गर्न प्रयोगमा रहेका एकिकृत व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) को विकास, प्रयोग, सफ्टवेर प्रयोग, अन्तरआवद्धता तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी अभ्यास तालिका नं.१०, ११ र १२ मा उल्लेख भए अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं.१०: एकिकृत व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) को विकास र प्रयोग सम्बन्धी विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	एकिकृत व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) को विकास			एकिकृत व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) को प्रयोग		
		विकास गर्ने तह			प्रयोग गर्ने तह		
		स्थानीय	प्रादेशिक	संघीय	स्थानीय	प्रादेशिक	संघीय
स्थानीय	८	१२.५	०	०	१२.५	०	०
प्रादेशिक	६	०	०	०	०	०	०

तालिका नं.११: सूचना प्रणाली तथा सफ्टवेरको प्रयोग तथा अन्तरआवद्धता सम्बन्धी विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	सूचना व्यवस्थापनमा सफ्टवेरको प्रयोग		अन्तरआवद्धता		
		प्रतिशत	मुख्य मुख्य सफ्टवेयर	तह		
				स्थानीय	प्रादेशिक	संघीय

स्थानीय	८	१२.५	सूत्र, PAMS, DHIS२, eLMIS, सांग्रिला,, BDMS, Planning, GESIMIS, राजस्व आदि	०	०	०
प्रादेशिक	६	०	CGAS, PAMS, RMIS, FMIS, ICAS, monitoring आदि	०	०	०

तालिका नं.१२: तथ्याङ्क प्रतिवेदन सम्बन्धी भई रहेको मुख्य मुख्य अभ्यासहरू

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क प्रतिवेदन सम्बन्धी भई रहेको मुख्य मुख्य अभ्यास
स्थानीय	८	बागमति गाउँपालिकामा System रहको र अन्यमा Excel Sheet, म्यानुअल, माग गरिए बमोजिमको फर्म्याटमा पत्राचार आदि
प्रादेशिक	६	Excel Sheet, म्यानुअल, माग गरिए बमोजिमको फर्म्याटमा पत्राचार आदि

३.१.५ तथ्याङ्क व्यवस्थापनका लागि संस्थागतरूपमा नियमित तालिमको व्यवस्था/अभ्यास: उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको तथ्याङ्क व्यवस्थापनका लागि अभिलेखन तथा प्रतिवेदन, व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) तथा उत्पादित तथ्याङ्कको प्रयोग सम्बन्धी सो कार्यमा संलग्न कार्यरत कर्मचारीहरूलाई नियमितरूपमा क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम दिने संस्थागत व्यवस्था/अभ्यास तालिका नं.१३ मा उल्लेख भए अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं.१३: तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धी संस्थागतरूपमा नियमित तालिमको व्यवस्था/अभ्यास

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धी संस्थागतरूपमा नियमित तालिमको व्यवस्था/अभ्यास सम्बन्धी विवरण		
		तालिमको वर्गीकरण		
		अभिलेखन तथा प्रतिवेदन	व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS)	तथ्याङ्कको प्रयोग
स्थानीय	८	०	१२.५	०
प्रादेशिक	६	५०	३३.३३	५०

३.१.६ तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वाधारको व्यवस्था : उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको तथ्याङ्क व्यवस्थापनका लागि अति आवश्यक पूर्वाधारहरू जस्तै सर्भर रुम, तथ्यांकीय कार्यकक्ष, -याक/दराज, इन्टरनेट, बिद्युत तथा पावर ब्याकअप, कम्प्युटर, व्यवस्थापन सूचना प्रणाली, कार्यालय वेवसाइट सम्बन्धी उपलब्धता /अभ्यास तालिका नं.१४,१५,१६,१७,१८,१९,२० र २१ मा उल्लेख भए अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं.१४: तथ्याङ्क व्यवस्थापनको लागि आफ्नै सर्भररुमको उपलब्धता

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वाधारको व्यवस्था	
		आफ्नै सर्भररुमको उपलब्धता	
		भएको (प्रतिशत)	नभएको (प्रतिशत)

स्थानीय	८	२५	७५
प्रादेशिक	६	०	१००

तालिका नं.१५: तथ्याङ्क व्यवस्थापनको लागि तथ्यांकीय कार्यकक्षको उपलब्धता

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वाधारको व्यवस्था	
		तथ्यांकीय कार्यकक्षको उपलब्धता	
		भएको (प्रतिशत)	नभएको (प्रतिशत)
स्थानीय	८	७५	२५
प्रादेशिक	६	०	१००

तालिका नं.१६: तथ्याङ्क व्यवस्थापनको लागि आवश्यक -याक/दराजको उपलब्धता

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वाधारको व्यवस्था	
		आवश्यक -याक/दराजको उपलब्धता	
		पर्याप्त मात्रामा भएको (प्रतिशत)	पर्याप्त मात्रामा नभएको (प्रतिशत)
स्थानीय	८	१००	०
प्रादेशिक	६	१००	०

तालिका नं.१७: तथ्याङ्क व्यवस्थापनको लागि इन्टरनेटको उपलब्धता

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वाधारको व्यवस्था	
		इन्टरनेटको उपलब्धता	
		भएको (प्रतिशत)	नभएको (प्रतिशत)
स्थानीय	८	१००	०
प्रादेशिक	६	१००	०

तालिका नं.१८: तथ्याङ्क व्यवस्थापनको लागि बिद्युत तथा पावर ब्याकअपको उपलब्धता

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वाधारको व्यवस्था	
		बिद्युत तथा पावर ब्याकअपको उपलब्धता	
		भएको (प्रतिशत)	नभएको (प्रतिशत)
स्थानीय	८	७५	२५
प्रादेशिक	६	५०	५०

तालिका नं.१९: तथ्याङ्क व्यवस्थापनको लागि कम्प्युटर(डेस्कटप/ल्यापटप)को उपलब्धता

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वाधारको व्यवस्था	
		आवश्यकतानुसार कम्प्युटर(डेस्कटप/ल्यापटप)को उपलब्धता	
		भएको (प्रतिशत)	नभएको (प्रतिशत)

स्थानीय	८	१००	०
प्रादेशिक	६	१००	०

तालिका नं.२०: व्यवस्थापन सूचना प्रणालीहरूको व्यवस्था तथा प्रयोग

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वाधारको व्यवस्था	
		विभिन्न व्यवस्थापन सूचना प्रणालीहरूको व्यवस्था तथा प्रयोग	
स्थानीय	८	सूत्र, PAMS, HMIS, eLMIS, BDMS, Planning, GESIMIS, राजस्व आदि	
प्रादेशिक	६	CGAS, PAMS, RMIS, FMIS, ICAS, monitoring आदि	

तालिका नं.२१: कार्यालय वेबसाइटको विकास तथा प्रयोग सम्बन्धी अवस्था

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वाधारको व्यवस्था	
		कार्यालय वेबसाइटको विकास तथा प्रयोग	
		भएको (प्रतिशत)	नभएको (प्रतिशत)
स्थानीय	७	१००	०
प्रादेशिक	३	६६.६६	३३.३३

३.१.७ तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम तथा बजेटको व्यवस्था : उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित विविध तथ्यांकीय कार्यक्रम सन्चालन गर्न संघ, प्रदेश, स्थानीय तह तथा सहयोगी विकास साझेदार संस्थाहरूबाट छुट्टै वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटको व्यवस्थापन तथा उपलब्धता सम्बन्धी विवरण तालिका नं.२२ मा उल्लेख भए अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं.२२: तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम तथा बजेट सम्बन्धी विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	गत आ.व. २०८०/८१ मा तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी छुट्टै कार्यक्रम तथा बजेटको व्यवस्था/उपलब्धता				अन्य कार्यक्रमबाटै सामान्यरूपमा व्यवस्थापन गरिएको			
		संस्थाहरू				संस्थाहरू			
		स्थानीय	प्रादेशिक	संघीय	सहयोगी संस्था	स्थानीय	प्रादेशिक	संघीय	सहयोगी संस्था
स्थानीय		०	०	०	०	०	०	०	
प्रादेशिक		Na	०	०	०	Na	१६.६६	०	

नोट: NA (Not Applicable)

तथ्याङ्क/सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम:- तथ्याङ्क सुदृढीकरण, अभिलेखन/प्रतिवेदन, व्यवस्थापन सूचना प्रणाली र तथ्यांकको प्रयोग सम्बन्धी तालिम, तथ्यांक गुणस्तर, तथ्यांकीय समीक्षा, वार्षिक प्रतिवेदन तयारी/लेखन, योजना निर्माण, तथ्यांक अनुगमन/फिल्ड भिजिट आदि जस्ता कार्यक्रम ।

३.१.८ तथ्यांक/सूचना भण्डारण सम्बन्धी अभ्यास: उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको तथ्याङ्क/सूचना भण्डारण सम्बन्धी विवरण तालिका नं.२३ मा उल्लेख भए अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं.२३: तथ्यांक/सूचना भण्डारण सम्बन्धी विवरण

संरचनागत तह	FGD संख्या (N)	तथ्यांक/सूचना भण्डारण सम्बन्धी सुविधा		तथ्यांक/सूचना भण्डारण सुविधा भए संस्थाहरु	
		भएको (प्रतिशत)	नभएको (प्रतिशत)	आफ्नै संस्थागत	अन्य स्थान भए नाम
स्थानीय	८	१००	०	उ.मा. प	GIDC,
प्रादेशिक	६	१००	०		GIDC

परिच्छेद ४

४.१ मुख्य चुनौती र समस्याहरु

अन्तर्क्रिया र विमर्शको आधारमा समग्रमा देहाय अनुसारका मुख्य चुनौती र समस्याहरु देखिएका छन्:-

- उद्योग वर्गीकरणका आधारहरु हालको औद्योगिक नीति, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, र प्रदेश औद्योगिक व्यवसाय ऐनबीच एकरूपता नरहेको साथै विश्वसनीय र अद्यावधिक तथ्याङ्कको अभावले नीति, योजना र निर्णय प्रक्रियामा प्रभाव पारिरहेको ।
- विभिन्न निकायहरु (मन्त्रालय, विभाग, निर्देशनालय, प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह) मा पदनाम, सेवा समूह, कार्यविवरण आदि फरक छन्, जसले एकीकृत कार्यक्रम व्यवस्थापन, प्रगति मापन र तथ्यांक संकलनमा अवरोध पुऱ्याएको ।
- तथ्यांक संकलन ढाँचाको अभावका कारण एकरूपता नहुनु ।
- औद्योगिक क्षेत्रका विवरणहरु फरक सफ्टवेयरमा व्यवस्थित हुँदा अन्तरसम्बद्धता अभाव देखिएको छ । एकीकृत सूचना प्रणालीको विकास नभएकाले तथ्यांक संकलन, नियमित डाटा व्यवस्थापन र नीति निर्माणमा ढिलाइ भइरहेको ।
- स्थानीय, प्रदेश, संघीय तहमा तथ्यांक संकलनको प्रणाली तथा निर्देशिका अभावका कारण कार्यव्यवहारमा प्रक्रियागत असमानता रहेको ।
- तथ्याङ्क व्यवस्थापनका लागि डिजिटल प्रणालीको सीमित प्रयोग तथा आवश्यक हार्डवेयर, सफ्टवेयर, र जनशक्ति अभाव ।
- विशेषज्ञ जनशक्तिको अभाव, तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमको न्यूनता ।

४.२ सुझावहरु:

- विभिन्न औद्योगिक नीति र ऐनमा समन्वय कायम गर्न संघीय तहबाट नीतिगत संशोधन आवश्यक छ ।
- संघ, प्रदेश, र स्थानीय तहमा उद्योग दर्ता, रोजगारी, उत्पादन, आय-व्यय, तथा वाणिज्य प्रशासनसम्बन्धी विवरण मासिकरूपमा संकलन, अद्यावधिक र आदानप्रदान गर्न पहल आवश्यक छ ।

- डिजिटल परिवर्तनलाई तीव्रता दिन एकीकृत डिजिटल प्रणाली विकास गर्नुपर्छ। क्लाउड-आधारित समाधान, API Connection गर्न मिल्ने प्रणाली, तथा साइबर सुरक्षा उपाय लागू गर्नुपर्छ।
- नियमित तालिम, प्रमाणित डेटा विश्लेषण विधि अपनाउने तथा तथ्याङ्क व्यवस्थापनमा संलग्न कर्मचारीलाई अद्यावधिक प्रविधिमा दक्ष बनाउन लगानी गर्नु आवश्यक छ।
- नीतिगत सुधार मात्र होइन, कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट रणनीति आवश्यक छ। लक्ष्यसहितको कार्ययोजना, जिम्मेवारी तोक्ने संयन्त्र र अनुगमन प्रणाली आवश्यक छ।